

Антиратне и мировне иницијативе

у Србији током ратова
деведесетих на простору
бивше Југославије

Autor:

Aleksandar Todosijević

Urednica:

Ana Pejović

Publikacija je rezultat projekta “*Različiti putevi – zajedničke vrijednosti*” koji finansira Evropska unija u okviru programa Evropa za građane.

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Centra za građansko obrazovanje (CGO).

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

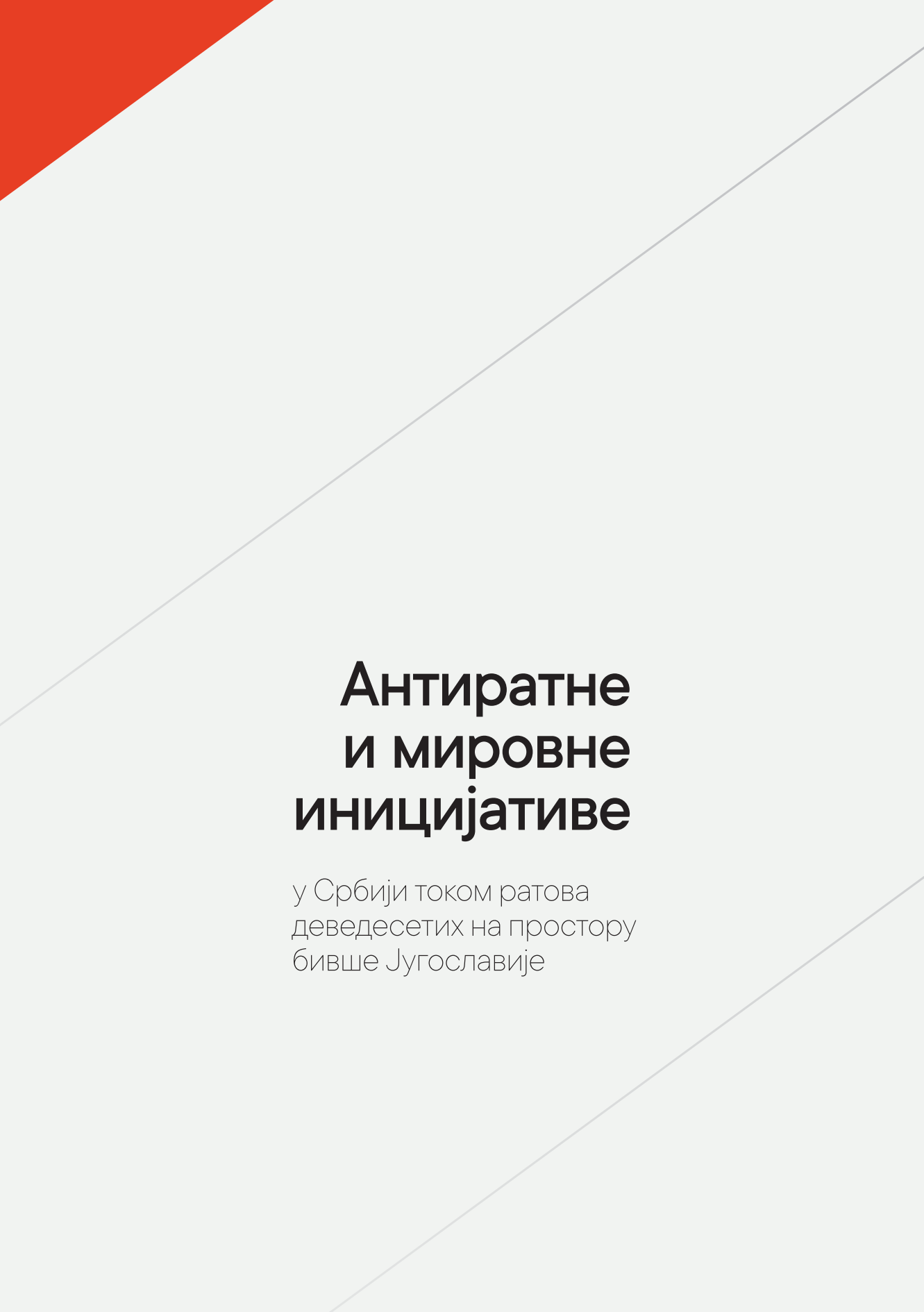

HEINRICH BOELL STIFTUNG
SERBIA, MONTENEGRO, KOSOVO

Co-funded by the
Europe for Citizens Programme
of the European Union

Антиратне и мировне иницијативе

у Србији током ратова
деведесетих на простору
бивше Југославије

Методолошка упутства за наставнике

Један од основних предуслова за миран и просперитетан живот у савременом друштву је мир. Мир обезбеђује услове за економски и привредни развој и општи друштвени напредак. Доприноси том циљу могу бити различити, а један од њих је могућ кроз образовање за мир. Учење о миру обухвата знања о мировним покретима, антиратним иницијативама, алтернативним начинима превазилажења и решавања сукоба, чињенице о разоружању, животној средини и одрживом развоју, људским правима, другим културама и религијама, различитостима и др. Знање о миру треба да буде део редовног образовно-васпитног програма за основне и средње школе. У програмима наставе и учења за основне и средње школе у Републици Србији теме о миру заступљене су углавном у програмима наставе историје и грађанског васпитања. У 3. разреду средње школе постоји посебна наставна тема Мир и претње миру.

ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ, 3. РАЗРЕД СРЕДЊЕ ШКОЛЕ – ТЕМА: МИР И ПРЕТЊЕ МИРУ

Очекивани исходи теме из програма

На крају разреда ученик/ученица ће бити у стању да:

- доведе у везу угрожавање мира са људским правима;
- наведе примере кршења хуманитарног права у прошлости и садашњости;
- критички разматра економске политике са становишта наоружања и претњи миру;
- образложи значај антиратног грађанског активизма и наведе пример;
- наведе примере насилног екстремизма и начине на који се регрутују деца и млади;
- критички разматра проблем насиља у спорту и изражава негативан став према њему;
- наведе показатеље светског мира и државе најнижег и највишег индекса;

- критички процењује изазове и претње миру у будућности.

У настави историје не постоји посебна тема нити област која се бави миром, мировним покретима и антиратним иницијативама. Међутим, ове теме се обрађују кроз друге наставне теме и области (људска права, савремени свет...).

ИСТОРИЈА, 8. РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ И 4. РАЗРЕД ГИМНАЗИЈЕ

Један од кључних појмова садржаја програма наставе и учења за осми разред основне школе јесте – пацифизам.

Препоручени исходи за ученике основних и средњих школа:

На крају разреда ученик/ученица ће бити у стању да:

- идентификује узроке, елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенције конфликта;
- изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности;
- препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права;
- наведе механизме заштите људских права (институције, декларације, организације).

Учење о ратовима деведесетих на простору бивше Југославије јесте важна тема која се подучава у свим образовним системима држава насталих на простору бивше Југославије. У друштвима бивших југословенских држава постоји много различитих интерпретација ратова, нарочито њихове природе и узрока. Углавном се интерпретирају на различите, често супротстављене и међусобно искључујуће начине. Уџбеници и програми наставе и учења у постјугословенским државама рефлектују етноцентричну перспективу историје, што онемогућује коришћење савремених стратегија подучавања и модерних приступа усмерених на критичке приступе промишљања прошлости. Наставницима је тешко да подучавају о ратовима деведесетих. Многи наставници се не осећају компетентно, сигурно, нити подржано од стране образовног система, школе, локалне заједнице за поучавање ове теме на начин који потиче критичко размишљање и пропитивање доминантне или спорне интерпретације. Ученици су изложени поједностављеним

наративима и једностраним интерпретацијама прошлости или се о овој теми уопште не подучавају. У оба случаја, нису им дати ни чињенични увиди у ратне догађаје, нити прилика да анализирају, разумеју и вреднују различите изворе и интерпретације догађаја. Последишно, без развијене вештине критичког мишљења која је потребна за приступ овој осетљивој теми на дидактички осмишљен и „сигуран“ начин, ученици се суочавају са утицајем медија који су често манипулативни, утицајем пропаганде и једностраних јавних и личних наратива.

Тема мировних и антиратних покрета током ратова деведесетих на простору бивше Југославије није обрађена у уџбеницима историје као посебна наставна јединица. Увидом у програме наставе и учења, као и у актуелне уџбенике историје уочавамо да се овој теми не поклања довољно пажње. Један од основних циљева овог приручника за наставнике јесте да укаже на значај ових друштвених појава и скрене пажњу наставницима историје и грађанског васпитања на важност обраде ове теме коју могу реализовати кроз постојеће програме наставе и учења. Један од најзначајнијих системских докумената за подучавање о ратовима деведесетих на простору бивше Југославије јесте **Како разумети прошлост која не пролази – препоруке за одговорно подучавање о ратовима у Југославији и државама наследницама**¹, који је издао Еуроклио у оквиру пројекта Учење историје која то још увек није. Опште препоруке започињу реченицом – *Од изузетне је важности да циљеви поучавања о ратовима буду постављени у складу са циљем изградње одрживог мира*. Чиме се већ на почетку истиче да је један од основних циљева подучавања о ратовима изградња одрживог мира.

¹ <http://devedesete.net/sr/%d0%bf%d0%be%d0%bb%d0%b8%d1%86y-%d0%bf%d0%b0%d0%bf%d0%b5%d1%80/>

Извод из препорука: Како разумети прошлост која не пролази

2.1.1. Наставници

Када поучавају о овим ратовима, наставници би требало да се придржавају професионалних стандарда и да се одвоје од личних, емоционално набијених ставова, јер је ово не само од професионалног, већ и од јавног интереса.

Као професионалци и одговорни грађани, наставници би требало да поштују јавну улогу историје и наставе историје (нарочито када је реч о бављењу осетљивим и контроверзним темама) тако што ће помоћи ученицима да:

- стекну чињенично знање о теми
- разумеју комплексност прошлости и њених интерпретација
- разумеју начине на које се историја користи да би промовисала, легитимисала и мотивисала различите интересе, идеологије и уверења.

2.2. МЕТОДИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

2.2.1. Помозите ученицима да стекну чињенично знање о сукобима

Истраживање и учење о било ком рату отвара тешка питања. Као и у случају било ког другог историјског догађаја, важно је представити историјски тачне информације. Опишите како и зашто је дошло до ратова у Југославији и државама наследницама у контексту европске и светске историје. Направите референце на хронолошки и географски оквир догађаја, краткорочне и дугорочне узроке и последице у локалном, националном и међународном контексту. Објасните улогу влада и институција, као и различитих чланова друштва. Помозите ученицима да схвате почетке сукоба, као и догађаје и мировне уговоре који су довели до разрешења сукоба.

2.2.2. Помозите ученицима да развију вештине критичког мишљења

Пружите ученицима могућност да истражују и анализирају различите изворе, појмове и интерпретације недавних сукоба. Подстакните истраживачко и проблемско учење, јер је оно неопходно за развој вештина критичког мишљења и вештина организовања и комуницирања историјског знања.

2.2.3. Пропитујте доминантне наративе

Помозите ученицима да схвате начине на које се историја (зло) употребљава за промовисање, легитимисање и мотивисање одређених интереса, политика, идеологија и уверења.

Пропитујте, дискутујте и деконструишите недоказане претпоставке, митове и доминантне наративе кроз доношење чињеница, доказа и аргумената. Подстакните критичку анализу таквих интерпретација.

2.2.4. Подстичите дебату, саморефлексију и ангажман

Подстакните ученике да истражују и праве везе између прошлости и садашњости, пратећи начела методологије историје.

Успоставите отворено и поверљиво окружење за учење. Препознајте улогу афективних процеса и будите модератор, а не предавач.

2.2.5. Бирајте одговорне приступе подучавања и учења

Кад подучавате о ратовима деведесетих, можете да се водите трима основним питањима: 1. Зашто ћу да подучавам о овој теми?, 2. Шта ћу да подучавам о овој теми?, 3. Како ћу да подучавам о овој теми? (Прилагодите приступе подучавања групи ученика.)

Научите о теми што је могуће више пре него што почнете да предајете, из различитих извора и различитих перспектива. Одаберите изворе ваших информација пажљиво и одговорно, информисано просуђујте о њиховом квалитету и извору.

Антиратне и мировне иницијативе у Србији током ратова деведесетих на простору бивше Југославије

“

„Заблуде ћемо плаћати сиромаштвом, тровањем духа и положајем далеке периферије Европе.“

Изјава из децембра 1989. године током експозеа у Скупштини СФРЈ, која упозорава лидере националистичких покрета у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини (Слободана Милошевића, Фрању Туђмана и Алију Изетбеговића) на могуће последице њихових политика.

Ратови деведесетих на простору бивше Југославије и распад југословенске државе довели су до покретања првих мировних иницијатива, антиратних активности и грађанских протеста уперених против ескалације рата. Покретачи мировних активности били су углавном удружења грађана, организације за заштиту људских права и слобода, поједине политичке организације, јавне личности и други актери на јавној сцени. Њихов циљ је био да се супротставе агресивној националистичкој и шовинистичкој политици у припремној и ратној фази ратова деведесетих на простору бивше Југославије. Мировне активности су углавном биле везане за протесте и антиратне активности у правцу заустављања рата, спречавања ширења ратне пропаганде, супротстављања мобилиза-

Анте Марковић
(1924-2011), последњи премијер (председник Савезног извршног већа) СФР Југославије, оснивач политичке партије Савез Реформских снага Југославије.

цији и др. Неке од најзначајнијих мировних/антиратних грађанских иницијатива насталих током ратова деведесетих у Србији су водили **Центар за антиратну акцију, Београдски круг**, бројне аутономне женске групе (**Жене у црном** и др.). Једна од најзапаженијих одлика антиратног покрета јесте доминација жена у мировним покретима различитих страна сукобљених у југословенским ратовима (у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини). Представници антиратних иницијатива првенствено су се залагали за економски и привредни развој земље, политичко решење југословенске кризе и мирни суживот свих народа са простора Југославије.

Након завршетка Другог светског рата свет се суочио са новим изазовима. Опасност од поновне ратне катаклизме у хладноратовском периоду, са посебним акцентом на употребу нуклеарног наоружања, покренула је масовне протесте, мировне покрете и антиратно расположење у свим слојевима друштва, а посебно код младих. У другој половини XX века пацифистички покрети у Европи и свету јављају се у више таласа:

- педесетих година – покрет против употребе атомске бомбе
- шездесетих година – покрет против рата у Вијетнаму
- на прелазу из седамдесетих у осамдесете године – антинуклеарни покрет, против репресивних технологија којима се подупире процес милитаризације друштва

Једна од првих манифестација антиратног расположења младе генерације у социјалистичкој Југославији била је позоришна адаптација америчког мјузикла **Коса**, коју је 1969. године у Атељеу 212 у Београду режирала **Мира Траиловић**. Због сцене цепања војних књижица представа је 1973. године скинута са репертоара услед негативних реакција јавности.

О представи **Коса**

„Рецимо, режирала сам заједно са Зораном Ратковићем представу која је имала историјски значај, а то је мјузикл "Коса", који — као што знате — говори о једној сасвим другој средини, о рату у Вијетнаму, о проблему младих . . . /.../ И после три године играња нашег мјузикла пред препуном салом, одједанпут се неко сетио да — зато што се у представи говори да амерички војници неће да иду у Вијетнам — може негативно да утиче на наше младе људе тако што ће одбијати да одлазе на одслужење војног рока. Представа је једноставно забрањена. Никако не могу да опростим неким нашим значајним позоришним ствараоцима који су чак учествовали у тој

Сцена из представе „Коса“

апсурдној забрани, а који су изјављивали да представу нису ни гледали. Представа није пропагирала "непослушност" у војсци. Ако је већ реч о војсци, она није имала никакве везе са нашом стварношћу и са нашом армијом, нити са нашом омладином.“

Мира Траиловић, добра вила Атељеа 212:
Зашто је "Коса", после три године играња, ипак била забрањена, Дуга, 1986.

Истражи на интернету уз помоћ наставника о чему говори чувени бродвејски мјузикл *Коса*, по коме је амерички редитељ Милош Форман 1979. године снимио популарни филм. Због чега је ова представа Атељеа 212 скинута са репертоара?

Политика социјалистичке Југославије као државе оснивача **Покрета не-сврстаних земаља** заснивала се на борби за очување мира у свету, разоружање и спровођење других мировних активности у окриљу Организације у једињених нација. Југославија је била пример државе чије је руководство афирмисало политику мира и подржавало мировне и ослободилачке покрете широм света. У Југославији није постојао развијени цивилни покрет, јер је политика мира била уткана у темеље Покрета несврстаних. Мировне организације и активности у југословенској држави нису биле масовне уколико нису биле подржане или се спроводиле у окриљу државних институција.

Прве невладине мировне иницијативе у Југославији јавиле су се осамдесетих година XX века у западном делу земље. У Словенији су покрену-

те прве неинституционалне и спонтане мировне акције. „Мировњаци“ су захтевали скраћивање војног рока, увођење цивилне војне службе, залагали се за ограничење привилегија официра и против размештања америчких нуклеарних ракета у Европи. Распад Југославије и почетак ратних операција покренули су прве реакције и мировне активности у Србији.

ПРОТИВ СТИХИЈЕ СТРАХА, МРЖЊЕ И НАСИЉА²

Антиратни и мировни покрети на територији Србије настали су на самом почетку ратних сукоба на простору бивше Југославије. Њима су претходиле разне политичке и грађанске иницијативе које су своју активност заснивале на политици мира. Антиратне идеје у српском друштву у припремној фази рата крајем осамдесетих и почетком деведесетих година биле су свакако у мањини у односу на нарастајући националистички и шовинистички набој који је обликовао српско, али и друштва осталих република чланица југословенске федерације. Треба истаћи две политичке странке настале на југословенском простору које су се залагале за свеобухватне реформе југословенског друштва, као и за преобликовање југословенске економије из социјалистичке у модерну привреду и прикључење европским интеграцијама:

- **Удружење за југословенску демократску иницијативу (УЈДИ)** била је прва аутономна политичка организација настала 1989. године на иницијативу групе интелектуалаца (**Небојша Попов, Жарко Пуховски, Богдан Богдановић, Коча Поповић, Весна Пешић, Љубомир Тадић, Дубравка Угрешић** и др.) окупљених око идеје демократске реконструкције југословенског друштва.
- **Савез реформских снага Југославије (СРСЈ)** настао је у лето 1990. године као политичка организација југословенске оријентације коју је основао тадашњи председник Савезног извршног већа СФРЈ Анте Марковић.

Политичке организације које су се залагале за мирно решење југословенске кризе понудиле су програме економских и политичких реформи ради демократског преображаја југословенског друштва и изласка из кризе. Залагањем за реализацију економских и друштвених реформи покушавале су да зауставе наметање ратних решења. Међутим, биле су увелико надјачане од стране владајуће странке и дела опозиције. УЈДИ је почетком јуна 1991. године у шеснаест градова Југославије одржало конференцију

² Слоган из заглавља листа *Република*, покренутог од стране југословенских интелектуалаца, марта 1989. године, који су месец дана раније основали Удружење за југословенску демократску иницијативу.

за штампу под насловом **Стоп фашизму – пролаз грађанству**. Такође, у јуну 1990. године покренута је грађанска мировна иницијатива под називом **Претпарламент Југославије**, коју је чинило мноштво политичких партија, покрета и грађанских удружења из свих југословенских република. Претпарламент је издао саопштење у коме се између осталог наводи: „У овим најдраматичнијим моментима послератне Југославије, Претпарламент Југославије обраћа се јавности са упозорењем да ће чињеница потпуне блокаде свих савезних институција произвести далекосежне последице у губитку великог броја људских живота, економској катастрофи земље и големим штетама по њен међународни положај.“ Иако су његова саопштења увек наилазила на ћутање републичких лидера, Претпарламент је иницирао **Округли сто републичких власти и опозиције у Србији и Босни и Херцеговини**, који је деловао од јула 1991. године до фебруара 1992. године, желећи да прошири круг актера у процесу одлучивања о заустављању рата и актуелним споровима и сукобима – потписивањем **Уговора о миру**. Мада подржана од стране југословенског премијера Анте Марковића, ова је иницијатива остала без већег политичког значаја.

Препорука бр. 1 Претпарламента Југославије

„Раскрсница на којој се данас налазимо приближава се врхунцу драматике. Вријеме одлука неповратно истјече. ИЛИ ће се реализирати захтјеви грађана и народа да живе у миру, економском и културном развоју, ИЛИ ће побједити култ националног егоизма и искључивости, који не пита за цијену остваривања националних држава, ИЛИ ће се успоставити демократски оквир унутар којег ће се доњети одлуке о будућности, ИЛИ ће се по сваку цијену наметнути пројекти из прошлости, ИЛИ ћемо прихватити понуду Еуропске заједнице за финансијску помоћ и реформе, ИЛИ ћемо се предати ароганцији националних вођа и њихових помагача, по цијену сиромаштва, хаоса и насиља.“

Препорука бр. 1 Претпарламента Југославије,
Сарајево 24. јуна 1991. У: Секулић, Индивидуум, стр. 288.

Пажљиво прочитај одломак из историјског извора Препорука бр. 1 Претпарламента Југославије. Наведи које су препоруке супротстављене ратној политици републичких руководства. Продискутуј са наставником због чега оваква мировна иницијатива није наишла на ширу политичку подршку.

Јутелов концерт за мир

Јутел (Југословенска телевизија) јесте телевизијски програм који је емитовала ТВ Сарајево у периоду од 1990. до 1992. године. Премијер СФР Југославије, Анте Марковић, пред тадашње вишестраначке изборе дошао је на идеју да се покрене телевизијски канал чија је основна програмска идеја била да објективно информише јавност о дешавањима у Југославији. Јутел је 28. јула 1991. године организовао антиратну кампању, тј. **Концерт за мир**, са идејом да се јавност упозори да би рат могао да се прошири на целу Југославију. Концерт је одржан у сарајевској дворани Зетра, која није била довољно велика да прими све посетиоце. Поред великог броја Сарајлија, на концерт су дошли људи из разних крајева Југославије. На концерту су наступили најпознатији музичари и забављачи из Југославије: протагонисти хумористичке емисије **Топ листа надреалиста, Горан Бреговић, Раде Шербеџија, група Индекси, Плави оркестар, Црвена јабука, Хари Мата Хари, Регина, Бајага и инструктори, Екатарина Велика, Мерлин** и други. Концерт је уживо пренешен једино у Босни и Херцеговини и Македонији, док су националне ТВ станице осталих република бојкотовале пренос. „Концерт за мир” у Србији је преносила београдска станица **Студио Б**, чији су програм преузимале неке од локалних станица чија уредничка руководства нису била сагласна са националистичком политиком коју је водило актуелно српско руководство на челу са Слободаном Милошевићем.

Потражи на интернету снимке са Јутеловог Концерта за мир. Истражи и анализирај неке од најважнијих порука које су током концерта упутили музичари и јавне личности. Продискутуј са наставником зашто те поруке нису имале одјек у широј јавности и у којој мери су могле да утичу на смиривање ратних тензија у бившој Југославији.

Иван Ђурић, Страх од Европе

„Ако било ко има бољи план према коме ће Срби бити сити, живи, на окупу и у Европи, бићу врло срећан. Али морам да напоменем да не сматрам бољима, по мој народ, планове који га воде на кланицу, који му намећу корење као јеловник, или га нуткају царством небеским уместо благостања земаљског. /.../ Наставиће се и проширити “прљави рат”, све док неко споља не одлучи да напусти привид југословенских граница. У том међупростору широм Југославије доћи ће до страховитих социјалних тензија, масовних ликвидација “унутрашњег непријатеља” и краткотрајног, али жестоког терора.“

Интервју, НИН, 16. август 1991.

Продискутуј са наставником у којој мери је изјава Ивана Ђурића из 1991. године добро проценила развој и ескалацију кризе изазване ратовима на простору бивше Југославије.

Последњи премијер социјалистичке Југославије Анте Марковић и лидер СРСЈ био је жестоко нападан у „ратнохушакчим“ медијима већине бивших југословенских република. Иако је спровео успешне економске реформе, оборио инфлацију и извео земљу из економске кризе, био је принуђен да крајем 1991. године поднесе оставку.

„Ја сам увек доследно био за демократију, мир, а против рата. Стога је за мене неприхватљиво предложити ратни буџет и ја то не могу и нећу направити.“

Изјавио је Анте Марковић 20. децембра 1991. године образлажући оставку на месту председника Савезног извршног већа СФРЈ.

Видео: <https://youtu.be/SuZe8YMwzpw>

Иван Ђурић, историчар, професор Београдског универзитета. На првим председничким вишестраначким изборима у Србији 1990. године као кандидат УЈДИ и СРСЈ освојио је треће место, иза Слободана Милошевића и Вука Драшковића. Године 1991. преселио се у Париз, где је живео до своје смрти 1997. године.

Истражи уз помоћ наставника због чега је Анте Марковић био у сукобу са националистичким руководством већине република бивше Југославије и због чега је поднео оставку на место премијера СФР Југославије.

МИР НЕМА АЛТЕРНАТИВУ

Први оружани сукоби на простору бивше Југославије и прве жртве покренули су мобилизацију грађанског друштва са циљем ширења антиратних идеја и спречавања ескалације ратних сукоба. Антиратне активности и мировне иницијативе у периоду од лета 1991. године (почетак рата у Словенији) до јесени 1992. године (крај мобилизације грађана Србије за ратове на простору бивше Југославије) усмерене су на формирање првих мировних група и покрета, протесте против мобилизације и избегавања војне обавезе (скривање пред мобилизацијом у земљи и иностранству). Неке од првих протеста против ратних сукоба организују удружења грађана³ из којих је настао **Центар за антиратну акцију (ЦАА)**. Центар за антиратну акцију је формиран 5. јула 1991. године, када су на конференцији за штампу **Весна Пешић, Стојан Церовић и Небојша Попов** апеловали да се младићи не одазивају позиву на мобилизацију под слоганом *Дезертирајте из овог рата, ми смо организација која ће вам помоћи*. Основни циљеви ЦАА били су: спречавање ескалације ратних сукоба, ширење антиратних идеја и ставова, ублажавање последица рата на просторима где се одвијају ратне операције и подстицање идеја за демилитаризацију југословенског простора. Планирано је да активности центра буду усмерене на пружање правне помоћи свима онима који одбију позив за регрутацију и мобилизацију, одбрану „приговора савести“⁴ свакога ко не жели да носи оружје, антиратне демонстрације, мировне концерте и друге активности.

Антиратне акције ЦАА у периоду од 1991. до 1992. године

„Центар је организовао прве антиратне демонстрације у јулу 1991. године – **Ход мира** око Скупштине Југославије, а затим почетком рата у Хрватској демон-

³ Организације које су основале Центар за антиратну акцију: УЈДИ, Европски покрет у Југославији, Женска странка, Женски парламент, Хелсиншки парламент грађана и Хелсиншки комитет.

⁴ Одбијање службе војног рока из политичких, верских, моралних или било којих других разлога. Право на приговор савести изведено је из слободе савести, мишљења и веровања и припада основним људским правима.

страције у Пионирском парку у Београду. Од октобра 1991. године до јануара 1992. године сваке седмице одржавани су антиратни скупови у позоришту „Душко Радовић“, под скупним називом **Београдски антиратни маратон**. На тим скуповима говорили су новинари, филозофи, социолози, књижевници, историчари, глумци, архитекте и представници антиратних група. /.../

На отвореном простору, на улицама и трговима Београда током 1992. године, организоване су јавне акције у којима је учествовало понекад и преко 50.000 грађана. У такве акције спадају пре свега мировни концерт **Не рачунајте на нас** (22. априла); **Црни флор**, поводом разарања Сарајева (31. маја); **Последње звоно** (14. јуна) против политике режима; **Клецање композитора** (14. јуна); **Жута трака** (15. јула) против политике етничког чишћења; **Пут мира** (30. јуна), као део најмасовнијег послератног протеста студената, **Студентског протеста '92**". /.../

Кроз антиратне акције настајала су нова удружења и институције које су трајно ангажоване против рата, као што су, поред Центра за антиратну акцију, још и **Београдски круг**, **Аутономна женска група**, **Фонд за хуманитарно право**...“

Тематски број „Антиратне акције (1991-1992)“, лист Република, фебруар 1993. године, Београд, стр. 2.

Апел историчара београдског универзитета Југословенској армији, 4. октобра 1991. године

Отворено писмо свим оружаним снагама у Југославији
НЕ ДИРАЈТЕ, БАРЕМ, ДУБРОВНИК!

На вест да се воде борбе око Дубровника упозоравамо вас, ако треба и преклињемо, да не дозволите да се поруши било који део овог историјског града. Дубровник је историја и српског и хрватског народа и део светске културне баштине. Читав цивилизовани свет вам то никада не би опростио, (...) Ниједан циљ, никакве границе нису вредне разарања онога што смо дужни да оставимо потомцима.

Историчари: Љубинка Трговчевић, Сима Ћирковић, Андреј Митровић, Мирјана Живојиновић, Иван Ђурић

Група аутора, *Ратови, поделе, интеграција* (1990-2008), књига 2, Београд 2018, стр. 92.

Продискутуј са наставником да ли културно-историјска баштина припада само једном народу или читавом човечанству.

Антиратне и мировне иницијативе

у Србији током ратова деведесетих на простору бивше Југославије

Једна од највећих антиратних акција у Београду јесте „Црни флор“. Тада је више десетина хиљада људи изашло на улице како би исказали своје противљење рату на простору Босне и Херцеговине. Директан повод за ову акцију била је опсада Сарајева, а сам флор је био дугачак више од 1.000 метара.

Истражи уз помоћ наставника на интернету о антиратној акцији „Црни флор“. Шта су овом акцијом грађани Србије желели да поруче грађанима Сарајева?

Јелена Шантић, Весна Пешић и Стојан Церовић на Протесту мира, 3. април 1993. године.

Током прве половине 1992. године основан је **Београдски круг**. Чинили су га истакнути београдски интелектуалци (**Филип Давид, Радомир Константиновић** и др.) који су се отворено противили милитаристичкој политици Милошевићевог режима. У периоду од 1992. до 1995. године Београдски круг је организовао велики број јавних предавања и дискусија, на којима је учествовало око 140 интелектуалаца из свих бивших југословенских република и иностранства.

Радомир Константиновић о Београдском кругу

„Београдски круг је основан као отпор национализму који је окупирао већинску свест Србије, али коме се ставила на располагање и већина српске интелигенције. Било је немогуће и дубоко понижавајуће ћутке трпети националистички терор. И на крају, ако вас питају шта је Друга Србија, озбиљно им одговорите – то је Србија која се не мири са злочиним.“

Обнавља се традиција Београдског круга, Данас, 10. септембар 2019.

„Живети са чудовиштем“, један од говора Радомира Константиновића из 1992. године током трибина које је организовао Београдски круг под називом „Друга Србија“

“Живимо под националистичким тоталитаризмом, из дана у дан све крволочнијим: ено Купреса у крви; ено Сарајева у крви и страху... Јесмо ли очекивали да ће то да се догоди? Пре три године, марта 1989, у том истом Сарајеву, у разговору поводом двадесетогодишњице „Философије паланке“, рекао сам и то: „Али главе нам играју, то да знате.“ Ово насиље је предвидљиво, јер насиље је у самој природи национализма...”

Борис Павелић, Када главе играју, Загреб 2019, стр. 79.

Реакције против мировног покрета

Поједини српски интелектуалци и академици САНУ су често јавно иступали против антиратног покрета.

Добрица Ћосић, књижевник и академик САНУ, окарактерисао је мировни покрет као лажни и морални кукавичлук, називајући га „српским антисрпством”.

„У данима усташког рата против српског народа у Хрватској (...) идеолошка и пацифистичка реторика је бесмислена (...) то је српско антисрпство.“

Политика, 27.07.1991. године

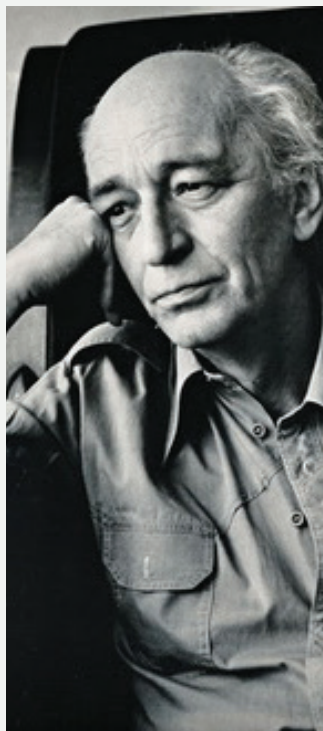
Матија Бећковић, песник и академик САНУ, позивајући се на историчара и академика САНУ Радована Самарџића, употребио је оштрију реторику од Добрице Ћосића.

„Како каже проф. Р. Самарџић, Срби су увек имали висок проценат отпада. Срби који нису ни Срби.“

Политика, 2.08.1991. године

Продискутуј са наставником због чега поједини од истакнутих интелектуалаца и чланова САНУ називају припаднике мировних покрета издајницима тј. „Србима који нису Срби“.

Радомир Константиновић,
књижевник и филозоф,
један од оснивача
Београдског круга

Због чега је било важно да су истакнути интелектуалци устали против насиља и терора изазваних ратом? Поразговарај са наставником шта је Радомир Константиновић мислио када је рекао „Али главе нам играју...“.

БОРИЛЕ СМО СЕ ЗА ВАЗДУХ...

Женске аутономне организације настале су још крајем седамдесетих година XX века и то су биле прве организације цивилног друштва на овим просторима. Настале су као део феминистичког покрета и тежиле су остваривању једнакости жена у друштву. Женске аутономне групе нису

учествовале у борби за власт, већ су своју политичку борбу усмеравале на опозиционо деловање разним притисцима на власт и узнемиравањем јавности. Једна од основних одлика антиратног покрета је видна заступљеност жена у мировним покретима против рата на простору бивше Југославије. **Феминистички покрет** је био окосница антиратног покрета у Србији. Прве антиратне демонстрације су организовале три аутономне женске организације у марту 1991. године: **Женски парламент, Женски лоби и Женска странка**. Демонстрације су одржане испред зграде Скупштине Србије, а њихове активисткиње ће постати замајац антиратног покрета у Србији који је спонтано настао по избијању рата. Група **Жене у црном** настала је почетком октобра 1991. године у време ратних дејстава на Дубровник. Своје протесте против милитаризма, национализма и свих других видова насиља и дискриминације над женама и свим другачијима и различитима (у етничком, верском, културном, сексуалном и идеолошком смислу), углавном изражавају мирним стајањем на јавним местима, обучене у црно. Од 1996. до 1999. године Жене у црном издају часопис за антимилитаризам и приговор савести „Приговор“, а после 1999. године почиње организованији рад **Мреже за приговор савести**, у оквиру које је одржано више скупова.

Жене у црном: феминистички отпор у Србији

Жене Београда су 9. октобра 1991. покренуле протест Жене у црном против рата. Објављена је следећа декларација.

„Ми, ЖЕНЕ У ЦРНОМ, изражавамо:

- ПОМЕН СВИМ ЖРТВАМА ОВОГ РАТА
- СОЛИДАРНОСТ СА СВИМ ПОБУЊЕНИЦИМА ПРОТИВ РАТА
- ПРОТЕСТ ПРОТИВ СВИХ МИЛИТАРИСТА КОЈИ ОРУЖЈЕМ И РЕЧЈУ ИЗАЗИВАЈУ МРЖЊУ И СМРТ
- ПОЗИВ СВИМ ГРАЂАНКАМА И ГРАЂАНИМА ДА СЕ СУПРОТСТАВЕ РАТУ

Грађанке и грађани, свих националности и вероисповести, животних ставова и уверења, солидаришимо се са свим акцијама и покретима који траже МИР ОДМАХ, СВУДА, ЗА СВЕ. Прикључимо им се. Солидаришимо се са свима који неће и не желе

да учествују у прљавом грађанском рату. Не допустимо да их лове по становима, радним организацијама, факултетима, улицама.

Не допустимо да им дају отказ на радним местима нити да их мобилишу због политичких уверења. Рецимо свима који неће да иду у рат да нису издајници. Овај рат желе властодршци, добро плаћени генерали, ратни шпекуланти и профитери – сви који друге терају на убијање ради одбране своје власти и својих привилегија.

ЗАХТЕВАМО:

- ПОВРАТАК СВИХ РЕГРУТА И РЕЗЕРВИСТА СА РАТНОГ ФРОНТА
- УКИДАЊЕ КАЗНИ ЗА СВЕ КОЈИ СУ ОДБИЛИ ДА ПРИМЕ ПОЗИВ ЗА МОБИЛИЗАЦИЈУ ИЛИ СУ СЕ СА ФРОНТА ВРАТИЛИ СВОЈОМ ВОЉОМ
- ПРЕКИД НЕУСТАВНЕ МОБИЛИЗАЦИЈЕ У СРБИЈИ. МОБИЛИЗАЦИЈИ СУ СЕ СУПРОТСТАВИЛИ ОСТАЛИХ ПЕТ РЕПУБЛИЧКИХ РУКОВОДСТАВА. ГРАЂАНИ СРБИЈЕ НИСУ И НЕ СМЕЈУ БИТИ ЖАНДАРМИ ЈУГОСЛАВИЈЕ И БАЛКАНА.

У Београду, 30 октобра 1991.“

Република, 32, 16–30. новембар 1991.

Изјава активисткиње Жена у црном

„Када је рат већ почео, на моју несрећу и на несрећу свих нас, тражила сам људе који су против рата, не обавезно жене, него људе који су против рата... и тако сам набасала на Жене у црном које су на улици стајале и имале свој протест у Београду, онај у среду од 15:30 до 16:30. Ја сам једноставно њих видела, једнога зимског дана '92. и прикључила сам им се и ту сам нашла за себе, (...) Нашла сам на једном месту и ту реч феминизам коју сам тражила, а нисам знала шта је, која ме јако дефинише и нашла сам и ту храброст коју сам имала у себи, али ипак нисам могла да на улици стојим сама. Тако сам сваке среде долазила на трг да бих могла да дишем. Бориле смо се за ваздух...”

Бојан Билић, Бориле смо се за ваздух,
Загреб 2015, стр. 142.

Жене у црном на једном од првих протеста у Београду

Пажљиво прочитај декларацију Жена у црном из октобра 1991. године. На који начин су позвале грађане и грађанке Србије да се супротставе рату? Наведи њихове захтеве. Продискутуј са наставником зашто је једна од активисткиња изјавила да се „борила за ваздух“.

Писмо Олге Царевић, хрватске научнице, Војиславу Шешељу из 1991. године

„РЕЧ – МОЈЕ ЈЕДИНО ОРУЖЈЕ

Др. Војислав Шешељ поручује нама Србима који смо против четничких злодела да ће са нама разговарати само преко снајпера. Ја немам снајпер, моје је једино оружје: РЕЧ.

Стога, сећајући се српске пословице „Ко тебе каменом ти њега хлебом“, одговарам на ту провокацију речима: апелујем на вашу савест која постоји у сваком човеку, апелујем на ваш докторат којим сте се заклели на Београдском универзитету на хуманост и коначно апелујем као Српкиња на Србина.

Повуците своје крволочне четнике с територије Републике Хрватске. То ће једино омогућити да Хрвати и Срби наставе свој мирни суживот и изграде нашу заједничку разрушену хрватску домовину.“

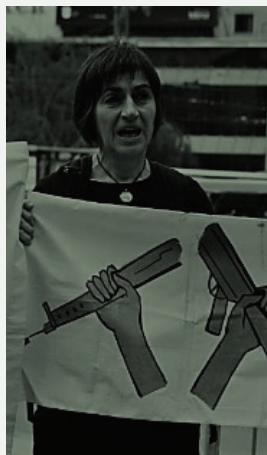
Вјесник, 5. августа 1991.

Објасни какву антиратну поруку Олга Царевић у писму Војиславу Шешељу шаље јавности.

„Оружјем се не спречава рат, нити се убијањем људи постиже мир. Најдубље смо уверене да је поштовање људског живота предуслов сваке политичке активности. Жене у црном желе да подстакну грађење другачијих вредности од владајућих патријархалних – ненасиље уместо насиља, солидарност уместо тлачења, живот уместо уништења, смрти и некрофилије.“

Борис Павелић, Када главе играју,
Загреб 2019, стр. 13.

**Сташа
Зајовић,**
једна од
оснивачица
и координа-
торки Жена
у црном

„Цивилизовани свет ће, раније или касније, с равнодушношћу слегнути раменима на наша међусобна клања. Шта би друго? Али рушење градова неће нам никад заборавити. Бићемо – и то баш ми, српска страна, бићемо упамћени као рушитељи градова, нови Хуни... Град мора бити уништен зато што се мора уништити људскост, односно свака могућност заједничког живота.“

Борка Павићевић (1947-2019): скица за биографију, Пешчаник (Латинка Перовић) <https://pescanik.net/borka-pavicevic-1947-2019-skica-za-biografiju/> (20.3.2021.)

„Ја сам своје очајање и ужас преточила у конкретан рад против мржње, национализма, шовинизма, парафашизма и насиља... Почетак рата сам доживела као колапс културе и наше цивилизације. Очекивала сам да, пре свих, уметници пруже отпор рату. Нису. Мали број је учествовао у демонстрацијама и оснивању Београдског круга. ... Питала сам се како је могуће да уметници који су спајали друге светове сада ћуте...“

ИН MEMOРИАМ Јелена Шантић 1944-2000. (Јасмина Тешановић)

<http://blog.b92.net/text/13674/Jelena-Santic-1944-2000/> (20.3.2021.)

Борка Павићевић, драматуршкиња, једна од оснивачица Београдског круга и Центра за културну деконтаминацију

Јелена Шантић, балерина, мировна активисткиња, једна од оснивачица Центра за антиратну акцију

ГРОБНИЦА ЗА МИРОСЛАВА МИЛЕНКОВИЋА

Током 1991. и 1992. године на територији Србије је спровођена мобилизација од стране државних органа Србије и Југославије, иако званично није проглашено ратно стање тј. *Србија није била у рату*. Дезертерство, избегавање војне обавезе и сакривање пред мобилизацијом (у земљи и иностранству) били су масовна појава. Према доступним подацима мобилизација је успевала у само 47% случајева (од чега само 15% на територији града Београда). Велики број младих људи из Србије изразио је антиратни став одбијањем служења војног рока и исељавањем из земље, мада су у питању били и рационални разлози (нпр. страх). Процењује се да је више од 150.000 грађана, углавном мушког пола, напустило земљу не желећи да учествује у рату. Спонтани отпори мобилизацији и дезертерство из ЈНА су на дневном нивоу доводили до побуна војних обвезника, као и протеста родитеља младих војника широм Србије. Родитељи су захтевали да се врате војници који су одслужили војни рок, као и они који се налазе на ратом захваћеним подручјима (упад мајки у Народну скупштину јула 1991. године). Од октобра 1991. године до пролећа 1992. године у Србији је избило око педесет побуна резервиста, а процењује се да је у њима учествовало око 55.000 резервиста. Највеће дезертерске побуне избиле су у **Крагујевцу**, **Књажевцу**, **Нишу** и другим градовима широм Србије. У селу **Трешњевац у близини Сенте** одржани су јединствени протести против насилних мобилизација у Србији. Велики број војних обвезника из Трешњевца и суседних села одбио је да се одазове позиву на мобилизацију, а антиратне протесте су иницирале жене. У Трешњевцу је основана **Духовна република Зицер**, која је трајала 93 дана, уз бројне антиратне манифестације у којима су учествовале многе јавне личности, уметници, интелектуалци. Упућени су захтеви властима да се прекине насилна мобилизација, да се мобилисани врате кућама и да се аболирају сви који су одбили да иду у рат. Трешњевац су у једном тренутку са свих страна опколила 92 тенка, цевима окренутим према селу. И у другим градовима и местима у Србији резервисти су колективно одбијали да иду у рат, изјавивши да *то није њихов рат и да би сви пошли ако би Србија била нападнута*. У уличним протестима против рата и грађанској непослушности су учествовале бројне јавне личности као и на хиљаде грађана.

Требало би споменути још једну женску иницијативу у Србији, познату у јавности као **Покрет мајки**, која је настала са избијањем рата у Словенији. Како су почела прва ратна дејства на простору Словеније, Мајке су захтевале да се њихови синови који се налазе на редовном одслужењу

војног рока у ЈНА пусте кућама. Покрет мајки је организовао неколико спонтаних протеста против рата, али је доспео у жижу јавности када су припаднице покрета упале у Народну скупштину Републике Србије почетком јула 1991. године. Део јавности је сматрао да је цео овај покрет политички инструиран од стране политичких елита како би се јавност припремила за повлачење ЈНА из Словеније.

„Око 17.10 док је Скупштина Србије расправљала о актуелној политичкој ситуацији у земљи, зграду српског парламента буквално је окупирали неколико стотина родитеља, углавном мајки, који су поломили стакло на вратима, упали у зграду Скупштине и прекинули заседање. ‘Издаја’, ‘Вратите нам децу’, ‘Сви смо једна странка’, ‘Доста је политике’, узвикивали су док су народни посланици покушавали да их умире. /.../ Након што су истерале мушкарце из сале, мајке су срочиле неколико захтева. Између осталог, да се сви војници из Србије повуку и врате из Словеније и Хрватске, да ЈНА формира резервни састав старијих од 30 година и пошаље те јединице уместо младих војника у Словенију. Ако то не може – мајке траже да иностране мировне снаге обезбеде прекид ватре.“

Борба, 3.7. 1991. године

Шта су родитељи захтевали од представника власти? Зашто је део јавности сматрао да је читава акција политички инструирана?

Гробница за Мирослава Миленковића

Резервиста **Мирослав Миленковић** (рођен 1951. године, отац двоје деце) убио се 20. септембра 1991. године између два строја војника, једног који је чекао полазак у Вуковар и другог дезертерског, који је одбацио оружје у знак протеста против рата и учешћа у њему.

“Миленковић није успео да се определи између својих другова који неће у рат и притиска официра који га у рат терају; између два строја – „издајника“ и „патриота“ – испалио је себи метак у главу. Када су поставили логична питања својим официрима, названи су „издајницима“ и „кукавицама“. Пошто се Мирослав Миленковић убио, цела јединица враћа се у Горњи Милановац, сахрањује свог друга и организује митинг на којем пита: ко их је и зашто прекрстио у „добровољце“, ко треба да води рат и како, против кога треба да ратују и зашто.“

Вуковар – рак рана нове српске историје, „Борба“, 10. мај 2009.

Отворена је књига жалости у коју су сви они који су за-
стајали увече пред упаљеним свећама у Пионирском
парку могли да упишу свој епитаф. Антирадни покрет
Београда, у знак сећања на овај догађај издао је књигу
епитафа „Гробница за Мирослава Миленковића“.

Продискутуј због чега је Мирослав Миленковић између дезертерства
и рата изабрао своју смрт. Објасни због чега су многи војни обвезници
одбијали да учествују у рату.

Генерал Владимир Трифуновић

“Људи које сам спасао, то су деца сиротиње. Они
који су имали везу и шансу, сви су повучени из
опасних гарнизона, а ја сам спасао оне који нису
имали никога. Моја прва мисао би поново била да
спасавам људе којима ја командујем. Воде се рато-
ви који немају никаквог смисла. Убијају се комшије,
завађа се народ, а ја то нисам желео. Нисам хтео да
пустим војнике да буду глинени голубови и да оста-
ве кости у Загорју.”

На данашњи дан 2017. умро је Владимир Трифуновић,
генерал који је предао војарну у Вараждину, „Nacional“,
17. 01. 2020. <https://www.nacional.hr/na-danasnji-dan-2017-umro-je-vladimir-trifunovic-general-koji-je-predao-vojarnu-u-varazdinu/> (22.03.2021.)

Истражи на интернету уз помоћ наставника
каква је била судбина генерала Трифуно-
вића за време и после рата. Зашто је једном
приликом изјавио да га је Хрватска осудила
за ратни злочин, а Србија га је осудила што
није починио ратни злочин?

Генерал ЈНА
**Владимир
Трифуновић** је
22. септембра
1991. године
предао касарну у
Вараждину хрватској
војсци како би
спасао животе
око 280 војника и
официра.

Оклопни транспортер испред Скупштине

„Борба“ је 24. септембра 1991. године објавила следеће: „Војник Живковић, мобилисани резервиста ЈНА, успео је неометано да дотера своја борна кола са "фронта" из Шида равно пред Савезну скупштину! /.../ Убрзо је интервенисала војна полиција којој се Живковић предао. Оклопно возило, блатњавих гусеница и са по неким листом кукуруза међу точковима, стајало је затим на платоу још неких сат времена да би га потом војна полиција (пристигла у два ципа) одвезла, заустављајући саобраћај, у правцу Улице Кнеза Милоша. /.../

У оквиру исте вести, објављено је и саопштење „прве војне области“: „Војник у резерви Владимир Живковић, возач оклопног транспортера, у фази психичке лабилности, самовољно је борбеним возилом дошао пред Скупштину СФРЈ. Све околности у вези овог догађаја се испитују о чему ће бити дато потпуније саопштење.”

Цитирано према: <http://preslicavanje.blogspot.com/2011/09/vladimir-zivkovic-tenkista.html>
(22.03.2021.)

Продискутуј са наставником о мотивима резерviste Владимира Живковића да доведе оклопни транспортер пред скупштину.

Плакат са оклопним транспортером испред Скупштине који је резервиста **Владимир Живковић** вратио са фронта у Вуковару назад до Савезне скупштине у Београду, у знак протеста против рата.

Антиратни протести мировних организација, заједно са протестима грађана против мобилизације и опозиционим протестима формирали су снажан антиратни покрет, који се у својој суштини не може назвати мировно-пацифистичким покретом. Антиратно расположење усмерено против мобилизације није било истински пацифистички оријентисано у смислу постојања грађанске мировне

свести и културе ненасиља. Оно је било углавном антиармијско (против ЈНА) и опозиционо (против владајућег режима Слободана Милошевића у Србији). Став дела грађана који су давали подршку антиратним иницијативама није био искључиво против рата као таквог, већ против вођења рата у коме циљеви и интереси Србије нису били јасно одређени.

„Мировњаштво“ Вука Драшковића

„Овим протестима против рата прикључују се и грађани другачијих политичких оријентација (нпр. националистичких) који се не супротстављају рату само из моралног уверења већ и из других разлога: емоционална мржња према режиму који тај рат води („Овај рат води Милошевић и његови комунистички генерали да би се одржали на власти“); интересно реаговање у ком се рат оправдава, али се у њему ипак не жели учествовати, одбијање да се учествује у ратним злочинима и убијању, итд. /.../ Та сумња се намеће због тога што су се **Вук Драшковић** и његова странка (**Српски покрет обнове**) у исто време залагали за мир и били против рата, а истовремено су слали своје јединице (**Српску гарду**) на ратишта. На једној страни подржавали су „дезертерство“ из ЈНА, а на другој страни организовали су своје војне јединице. Но, без обзира на мотивацију тих група, чињеница је да су тек појавом „протестних, Вукових мировњака“ и појавом протеста против мобилизације, мировне иницијативе добиле своју ширину, масовност, а тиме и значајност утицаја на факторе војно-политичке моћи.“

Ж. Пауновић, Мировне активности у Србији: између иницијатива и покрета, Филозофија и друштво, (1995), Стр. 121.

Уочи сличности и разлике између цивилног мировног покрета и мировњаштва појединих опозиционих лидера у Србији.

МИР, МИР, БРАТЕ, МИР

Током 1991. и 1992. године одржано је највише антиратних протеста (углавном у Београду) против почетка ратова у Хрватској и Босни и Херцеговини, а посебно против разарања градова (Вуковара, Дубровника и Сарајева) од стране тадашње ЈНА и српских паравојних формација. Антиратни протести и мировне акције често су се преклапали са демонстрацијама и митинзима опозиције, као и студентским протестима. Најмасовнији студентски протести били су у марту (10-14. марта) 1991. године на Теразијама, након великих

мартовских демонстрација опозиције (9. март), као и јуна/јула 1992. године. Студенти нису заузели јасан антиратни став, већ су протести били усмерени највише против режима Слободана Милошевића. Међутим, током мањих протеста у марту 1992. године, којима су се придружили средњошколци, могли су се чути и захтеви, поред оставке Слободана Милошевића, за амнестију свих окривљених који се нису одазвали мобилизацији и утврђивање тачног броја погинулих и рањених грађана Србије у рату који Србија није водила.

Римтутитуки
(март 1992. године)

Почетком 1992. године настао је рок бенд **Римтутитуки**, састављен од чланова рок састава **ЕКВ**, **Партибрејкерс** и **Електрични оргазам**, чија је активност била усмерена на антиратну пропаганду. Бенд је формиран током потписивања петиције против мобилизације у Београду као антиратни пројекат. Њихов најпознатији сингл **Слушај 'вамо!**, с кључним рефреном **Мир, мир, брате, мир**, издао је **Радио Б92**. У марту 1992. године кренули су да промовишу сингл у камиону који је кружио улицама Београда, ширећи слогане: *Мир, брате, мир, Испод шлема мозга нема* итд. Пролазницима су делили и летке и беџеве са порукама о заустављању рата на простору Босне и Херцеговине. На Тргу републике у Београду 22. априла 1992. године одржан је концерт под слоганом **Не рачунајте на нас**, коме је присуствовало више од 50.000 људи. Са концерта је послата антиратна порука **С.О.С. мир или не рачунајте на нас**. На мировне поруке београдских музичара представници власти нису реаговали. Овај мировни пројекат је подржала Југословенска банка за међународну економску сарадњу (Јубмес), на челу с **Иваном Стамболићем**, који је обезбедио новац за концерт, али и за изнајмљивање тзв. музичког камиона који је промовисао сингл *Слушај 'вамо!*

Зоран Костић Цане

„Међу првима смо им показали средњи прст. Одједном смо ми најгори постали синоним најбољих. Људи су негде одлазили... Да ли на ратиште, да ли ван земље... Не знам... Мир, брате, мир, то је била једина солуција у то време за нас.“

Мање пуцај, више туцај, „Бука магазин“, 12. април 2012. <https://www.byka.com/novosti/manje-pucaj-vise-tucaj> (23.03.2021.)

Фото:

Горанка Матић

Зоран Костић Цане на концерту „Не рачунајте на нас“

Милан Младеновић

"Моја прва и највећа жеља би била да се пробудим и да установим да је 1990. година и да кажем: Ух, ал сам нешто ружно сањао."

Слушај 'вамо: Песма коју не смемо да заборавимо, „Noizz“, 18. март 2017. <https://noizz.rs/kultura/slusaj-vamo-pesma-koju-ne-smemo-da-zaboravimo/gkhf9m7> (23.03.2021.)

Рамбо Амадеус прекида Београдско пролеће

На музичком фестивалу **Београдско пролеће** 1992. године одржан је рок концерт под називом „Београдски рок победник“. Концерт је био у директном ТВ преносу РТС-а. Током концерта, **Рамбо Амадеус** се ненајављен попео на бину, прекинуо наступ Беби Дол и обратио се публици снажном антиратном поруком.

„Добро вече, ја сам био принуђен да предивну Беби Дол прекинем зато што програм

Рамбо Амадеус прекида Београдско пролеће

на телевизији иде до пола десет уживо. Имам два минута да се обратим нацији. Док ми свирамо, падају бомбе на Дубровник и Тузлу. Нећемо да забављамо бирачко тело...” – рекао је Рамбо тада и бацио микрофон демонстративно одлазећи са бине.

Које су антиратне поруке послали познати рок музичари?

Поразговарај са наставником какав утицај су њихове мировне акције имале у широј јавности, а нарочито међу младима.

ДА ЛИ ЈЕ РАТ ИМАО АЛТЕРНАТИВУ?

У периоду од избијања ратова на простору бивше Југославије до 2000. године када је режим Слободана Милошевића изгубио власт, наметнуло се питање *да ли је рат имао алтернативу*. Политичке организације које су сматрале да постоји алтернатива рату понудиле су програме економских и политичких реформи, за које су сматрале да се могу остварити демократским преображајем социјалистичке Југославије. Међутим, далеко је била јача „ратна“ платформа владајуће странке **Слободана Милошевића**, коју је подржавао један део опозиције. Део опозиције залагао се за свргавање Милошевићевог режима због националистичког концепта који је ратом желео да реши питање распада Југославије, дог су други тражили Милошевићево свргавање са власти управо због тога што је све ратове изгубио. Антиратни покрети и мировне иницијативе које су се спроводиле под окриљем организација цивилног друштва и других удружења нису успеле да створе јединствен и шири мировни покрет. Налазили су се на маргинама друштва и за већи део јавности су остали невидљиви. Упркос свему, захваљујући мировним и антиратним активностима у Србији, цивилно друштво се супротставило држави која је своје грађане терала у рат. Управо, захваљујући антиратним активностима развио се цивилни покрет у Србији који је представљао противтежу ратним политикама. Повећала се партиципација грађана у борби за остваривање права. Многи грађани су на протестима изјављивали да су их бројне мировне активности научиле да смеју и могу изражавати непослушност према држави која је водила ратну политику.

Након 1991/1992. године највећи талас антиратног расположења у Србији, који је захватио најшире слојеве грађанства, догодио се у току

и после **НАТО бомбардовања СР Југославије 1999. године**. Избијали су спонтани протести грађана на улицама многих градова у Србији који су јасно дефинисали антиратни став и захтеве за политичке промене. Ови покрети су још у току бомбардовања 1999. године резултирали оснивањем **Грађанског парламента Србије**, којим је руководила **Верица Бараћ**. Допринос ових покрета рушењу режима Слободана Милошевића је немерљив, и може се рећи да је он највише омогућио свим политичким странкама окупљеним у опозициону коалицију да добију већину на изборима.

